

N:o 21.

Ank. till Riksd. kausli den 11 april 1902, kl. 2 e. m.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5,
i anledning af väckt motion angående skrifvelse till
Kongl. Maj:t med begäran om ändrade bestämmelser
i fråga om tillsättning af lärare och lärarinnor vid
småskolorna m. m.*

Vid 1901 års riksdag föreslog herr A. P. Gustafsson uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 78, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande af förslag, och dess framläggande till Riksdagen, om ändring i gällande stadganden för folk- och småskolor, innehållande bestämmelser om skyldighet att tillträda sökt och erhållen lärarebefattning, samt om påföljd för sökande, som samtidigt anmäler sig till flera ordinarie lärarebefattningar i småskola eller liknande befattning i folkskola».

Andra Kammarens första tillfälliga utskott afstyrkte uti afgifvet utlåtande n:o 27 den ifrågavarande motionen.

Motionärens förslag innebure, enligt utskottets förmenande, att i hufvudsak liknande inskränkningar, som nu gälla med afseende på rätt att söka ordinarie folkskollärarebefattning, äfven måtte varda fastställda i fråga om rätt att söka lärare- och lärarinnebefattning vid småskola och mindre

folkskola äfvensom befattning som biträdande och extra ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola. För dessa fyra kategorier af lärare borde alltså, enligt motionärens önskan, gälla, att den, som anmält sig till *en* plats, icke skulle hafva rätt att söka annan dylik befattning, förrän det blifvit afgjort, om han erhållit den först sökta platsen.

Utskottet behjärtade nogsammt de skäl, som föranledt motionären att framställa sitt förslag. På grund af den nuvarande friheten för medlemmar af småskollärarekåren att samtidigt kunna söka huru många platser som helst och icke minst i följd af det lättvindiga sätt, hvarpå denna frihet utöfvades af en och annan lärare och lärarinna, hade särskildt på senare tiden ej sällan svårigheter här och hvar uppstått att behörigen upprätthålla undervisningen.

Därest genom lagstiftningens hjälp en ändring härutinnan kunde åstadkommas, vore detta naturligtvis särdeles önskligt. Men enligt utskottets förmenande måste man då gå vida djupare, än hvad motionären ifrågasatt.

Det vore nämligen att märka, att de platser, hvarom nu är fråga, icke äro ordinarie. Skolrådet eller kyrkostämman kan med vissa obetydliga inskränkningar själf bestämma anställningens art, uppsägningstidens längd o. s. v. Val sker ej å kyrkostämman, utan tillkommer det skolrådet att antaga dylik lärare. Och då platsen ej behöfver på något sätt ledigkungöras, kan tillsättandet ske utan all täflan, ja, skolrådet kan utan vidare kalla och förordna en person till platsens innehafvare, utan att ens något som helst meddelande skett därom, att platsen varit ledig.

Under sådana förhållanden ansåg utskottet, att det ej gärna kunde ifrågasättas att förbjuda lärare och lärarinna att samtidigt anmäla sig till flera sådana befattningar, och äfven om ett dylikt förbud komme till stånd, skulle det med lätthet kunna kringgås.

Annorlunda skulle det ställa sig, om småskollärarekåren mera allmänt erhöle en något fastare anställning än den nuvarande. Man kunde tänka sig, att i folkskolestadgan inrycktes närmare föreskrifter angående arten af denna anställning, de villkor, under hvilka entledigande kunde äga rum o. s. v. Platser af denna beskaffenhet borde gifvetvis icke tillsättas utan att de förut varit offentligt kungjorda lediga och sålunda täflan fått göra sig gällande. Därjämte borde laga af- och tillträdestiden blifva densamma som för ordinarie folkskolläraretjänst, d. v. s. 1 januari och 1 juli.

Om bestämmelser i denna riktning komme till stånd, skulle naturligtvis för sökande af dylika *ordinarie* småskollärarebefattningar både kunna och böra uppställas det villkoret, att ingen ägde samtidigt anmäla sig som

sökande till sådan tjänst inom mera än ett skoldistrikt, vid äfventyr att anses obehörig till hvarje af dessa tjänster.

Att under *nuvarande* förutsättningar göra en dylik inskränkning, kunde däremot utskottet ej tillstyrka, hvadan utskottet, under erinran, att det grundlagsenligt icke hade rätt att gå utöfver hvad motionären ifrågasatt, hemställde, att herr Gustafssons ifrågavarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Hvad utskottet sålunda hemställt, blef af kammaren bifallet.

Under hänvisning till sin fjorårsmotion och den behandling denna röntte har herr *A. P. Gustafsson* i en vid innevarande års riksdag inom Andra Kammaren väckt motion, n:r 60, förnyat sitt förslag, men i något utvidgad form. Han hemställer nämligen,

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t måtte meddela sådana ändrade bestämmelser, att ett bättre ordnad förhållande vid sökande af samt tillsättning af ledigvordna platser för lärare och lärarinnor i skolor för folkundervisningen, äfvensom deras entledigande, mera allmänt blefve gällande».

I motiveringen för sitt förslag erinrar motionären därom, att han önskade få slut på det rätt ofta öfverklagade missförhållandet, att sökt och erhållen plats ej tillträdtes. Sökande kunde med nuvarande knapphändiga bestämmelser uppehålla skolrådet till rätt nära inpå lästerminens början och sålunda ställa detsamma i förlägenhet öfver att kunna upprätthålla undervisningen i stadgad ordning. Han hade velat råda bot mot nämnda missförhållande genom förbud för samtidigt sökande af flera lediga platser. Det utskott, till hvars behandling motionen remitterats, hade anmärkt, att med det af motionären föreslagna stadgandet äfven borde följa, att platserna blefve något fastare. Denna anmärkning hade nog sitt berättigande, hvadan motionären fullt instämde i och hänvisade till hvad utskottet i förevarande fråga anförde.

Dessutom ifrågasätter han, »om ej här omnämnda lärares och lärarinnors tillsättning och äfvenledes uppsägning borde ske på kyrkostämma och ej, såsom nu, af skolrådet och andra, enligt nu gällande författning, därtill berättigade». Lika stora skäl synas motionären föreligga, att tillsättning af småskollärare och med dem likställda sker på kyrkostämma som

val af folkskollärare. I vanliga fall är den första undervisningen, som utgör grunden för den fortgående, lika ansvarsfull och maktpåliggande som den senare, hvadan inga synnerliga skäl förefinnas att i förevarande fall lämna kyrkostämman helt och hållet ur räkningen. Benämningen »ordinarie» och »extra» borde ej heller vara främmande för denna kategori af lärare; man kunde tänka sig, att sådana platser, som tillsattes på förut obestämd tid, med exempelvis sex månaders uppsägning, kunde benämnas »ordinarie» och andra af mera tillfällig art »extra».

Vid frågans ompröfning anser motionären äfvenledes böra tagas i öfvervägande, huruvida för extra ordinarie folkskollärare och för de af honom benämnda extra lärarne i småskolor och med dem likställda befattningar i folkskolor skulle gälla samma bestämmelser som för de sålunda af honom benämnda ordinarie.

Då motionären fortfarande anser, att ett bättre och mera ordnad förhållande i förevarande afseende är af nöden, fasthåller han vid sitt till förra årets riksdag afgifna förslag om förbud för samtidigt sökande af flera platser; och då, med iakttagande af sålunda föreslagna bestämmelser, det otvifvelaktigt skulle lända såväl lärarekåren som folkundervisningen till fromma, slutar han med att göra den här ofvan återgifna hemställan.

Då utskottet nu går att afgifva utlåtande öfver den föreliggande motionen, må till en början framhållas, att motionärens yrkande helt allmänt hänför sig till »lärare och lärarinnor i skolor för folkundervisningen». Genom att sammanställa själfva yrkandet med motiveringen har emellertid utskottet kommit till den uppfattning, att föreliggande förslag, liksom det i fjor af samme motionär framställda, icke har något som helst afseende på ordinarie lärare och lärarinnor i folkskolan, utan gäller dels lärare och lärarinnor vid småskolan och mindre folkskolan, dels biträdande samt extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolan.

I fråga om dessa lärares och lärarinnors tillsättning m. m. innehåller § 24 af gällande folkskolestadga följande föreskrifter:

1. Extra ordinarie folkskollärare, biträdande lärare vid folkskola, lärare vid sådan småskola eller mindre folkskola, som blifvit upprättad af hela skoldistriktet, äfvensom särskilde lärare i öfningsämnen antagas af skolrådet.

2. Vid småskola eller mindre folkskola, som blifvit upprättad af husfäderna i en del af distriktet, må lärare af dem antagas, sedan hans behörighet blifvit, på

sätt i föregående § sägs, af skolrådet pröfvad och godkänd. Om antagandet göres ofördröjligen skriftlig anmälan hos skolrådet.

3. Då sådan lärare, som i mom. 1 och 2 omförmäles, antages af skolråd eller af husfäder, skall detta ske antingen för viss tid, som ej må öfverstiga ett läsår, eller ock tills vidare, i sistnämnda fall med ömsesidig rätt till minst fyra månaders uppsägning, skolråd dock obetaget att, där kyrkostämman så beslutat, i enlighet med bestämmelser i vederbörligen stadfäst reglemente gifva lärare vid småskolan en fastare anställning.

Motionärens hufvudsyfte är att få till stånd bestämmelser, hvarigenom de lärare och lärarinnor, som det här gäller, förbjödes att samtidigt söka flera platser. Vid sökande af ordinarie folkskolläraretjänst gälla redan nu dylika bestämmelser. De återfinnas i §§ 19 och 22 folkskolestadgan och äro af följande lydelse:

§ 19.

Sökande till ordinarie läraretjänst må ej, förrän förslag blifvit upprättadt eller, därest han blifvit å förslaget uppförd, val ägt rum, anmäla sig såsom sökande till sådan tjänst inom annat skoldistrikt, vid äfventyr att, därest han ej, före förslagets upprättande, skriftligen återkallar sin ansökan till den först sökta tjänsten, anses obehörig till hvarje af dessa tjänster.

§ 22.

2. Om den, som anfört besvär öfver förslag till en af honom sökt ordinarie folkskolläraretjänst eller öfver valet till eller tillsättningen af tjänsten, anmäler sig som sökande till dylik tjänst inom annat skoldistrikt, förrän besvären blifvit genom laga kraft ägande utslag afgjorda, vare samma påföljd, som ofvan stadgats för samtidigt sökande af sådana tjänster inom två eller flera skoldistrikt.

I likhet med hvad Andra Kammarens första tillfälliga utskott i fjor uttalade anser äfven årets utskott, att så länge som de ifrågavarande lärarne och lärarinnorna hafva så lös anställning, som nu i regeln är fallet, det icke gärna kan ifrågasättas att förbjuda lärare eller lärarinna att samtidigt anmäla sig till flera sådana befattningar. Vill man vinna det af motionärens åstundande målet — förbud för samtidigt sökande af flera platser — måste man ock vara med om att gifva de ifrågavarande lärarne och lärarinnorna en fastare anställning än den nuvarande.

Detta har ock motionären erkänt. Han medgifver nämligen, att utskottets anmärkning, att med det af honom föreslagna stadgandet äfven

borde följa, att platserna blefve något fastare, nog torde hafva sitt berättigande, hvadan han fullt instämmer i och hänvisar till hvad utskottet i förevarande fråga i fjor anförde.

Men det sätt, hvarpå motionären tänker sig, att denna fråga skulle kunna praktiskt lösas, synes utskottet föga lyckligt och ingalunda ägnadt att tillfredsställa vare sig lärarekåren eller skoldistriktet. Han ifrågasätter nämligen, »att sådana platser, som tillsattes på förut obestämd tid, med exempelvis sex månaders uppsägning, kunde benämnas ordinarie och andra af mera tillfällig art extra». På detta område skulle alltså benämningen »ordinarie» få en helt annan betydelse än inom andra områden. Detta finner utskottet vara ägnadt att verka förvillande.

I själfva verket skulle de ifrågavarande lärarne och lärarinnorna få alldeles samma ställning som nu, blott med en utsträckning af uppsägningstiden från minst fyra månader till sex månader. Såsom vederlag för denna i och för sig tvifvelaktiga förmån skulle man uppställa den fordran, att ingen finge samtidigt anmäla sig till mer än en dylik tjänst, och motionären tillägger, att vid frågans ompröfning torde tagas i öfvervägande, huruvida icke äfven för de af honom benämnda »extra» lärarne skulle gälla samma bestämmelser som för de »ordinarie». Hvad utskottet i sitt fjorårsutlåtande invände gent emot det då framlagda förslaget finner utskottet i allo tillämpligt äfven på nu föreliggande förslag, hvadan utskottet härtill hänvisar.

Vill man få till stånd ett bättre ordnad förhållande på detta område, måste man nog taga steget fullt ut och göra en del af de lärare och lärarinnor, hvarom nu är fråga, i verklig mening ordinarie, t. ex. genom att liksom i fråga om folkskolan bestämma, att vid hvarje småskola skall minst en lärare (lärarinna) vara anställd såsom ordinarie. För sökande af de sålunda till ordinarie förvandlade platserna skulle naturligtvis gälla enahanda bestämmelser som för sökande af ordinarie folkskollärare-tjänst, eller att ingen finge samtidigt anmäla sig till mer än en dylik befattning.

Det är nu snart ett halft sekel, sedan småskoleinstitutionen tillkom, och särskildt under de senaste 25 åren har småskolan i allt högre grad blifvit ett väsentligt led i våra folkundervisningsanstalter. Det synes därför, som om tidpunkten kunde vara inne att skaffa de vid dessa skolor anställda lärare och lärarinnor en i rättsligt hänseende något mera tryggad ställning, än hvad hittills varit fallet.

Dä emellertid ett bestämdt förslag härom ej nu föreligger, och då

hvad motionären i år ifrågasatt är lika litet tillfredsställande som det i fjor af Andra Kammaren förkastade förslaget, föranlåtes utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 april 1902.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.